

Federalizam i konstitutivnost naroda u Bosni i Hercegovini: od unitarne republike do federalne države

Dejan Vanjek

Premda je riječ o povijesnoj kategoriji u društveno-vrijednosnom i ustavno-normativnom smislu, konstitutivnost naroda nikad nije ostvarena kroz administrativno-političku organizaciju Bosne i Hercegovine

Premda je riječ o povijesnoj kategoriji u društveno-vrijednosnom i ustavno-normativnom smislu, konstitutivnost naroda nikad nije ostvarena kroz administrativno-političku organizaciju Bosne i Hercegovine. Unitarni republički model Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (1946. – 1992.) te kratko samo "republike BiH" (1992. – 1995.) nikada nije odgovarao stvarnim potrebama kolektivne političke identifikacije koja postoji u toj zemlji. Bosna i Hercegovina je kao višenacionalna država imala prirodne i društvene pretpostavke da bude organizirana kao višenacionalna federacija. Tek nakon rata poprimila je oblik asimetrične federacije entiteta i naroda, ali zbog postkonfliktne društvene i političke prirode uspostavljenu federalnu strukturu nije slijedila sustavna federalizacija, što je BiH ostavilo nedovršenom državom. S te je pozicije potrebno upozoriti na federalizam/federalizaciju kao okvirni koncept, odnosno proces koji ima potencijal ostvariti konstitutivnost naroda i njihovu ravnopravnost unutar autentičnoga bosanskohercegovačkog pravno-političkog poretka.

Konstitutivnost naroda u Bosni i Hercegovini kao povijesna norma bez praktične realizacije

Već sam naslov ovoga članka upućuje na mogući smjer razvoja i transformacije suvremene BiH. Unitarizam predratne Socijalističke Republike bio je uvjetovan činjenicom da se nije radilo o suverenoj državi, već o republici u sastavu veće federacije. Jedan od ključnih problema SFRJ odnosio se na

nepostojanje mehanizama prilagođavanja i upravljanja različitostima. Taj je problem proizlazio iz centralističko-unitarističkih upravljačkih struktura na kojima se temeljila država. One su poticale marginalizaciju nacionalnih identiteta i davale prednost izgradnji općega jugoslavenskog identiteta na doktrinarno-ideološkim osnovama.¹ Do toga je dolazilo unatoč tomu što je uvažavanje društvenih identiteta u BiH na političkoj razini

**Jedan od ključnih problema
SFRJ odnosio se na nepostojanje
mehanizama prilagođavanja i
upravljanja različitostima. Taj je
problem proizlazio iz centralističko-
unitarističkih upravljačkih struktura
na kojima se temeljila država**

u određenoj mjeri bilo prisutno i znatno ranije, pod Osmanskim i Austrougarskim Carstvom. Nakon neuspjeha prve Jugoslavije, koju su obilježile snažne unitarističko-hegemonističke tendencije, društvena i politička važnost nacionalnih zajednica bila je potvrđena i na zasjedanjima ZAVNOBiH-a, kada se konstitutivnost nacionalnih zajednica etablirala na nimalo manje eksplicitan način nego što je to slučaj s današnjim dejtonskim Ustavom. Naime, Srbi, Hrvati i Muslimani (Bošnjaci) navode se u završnim dokumentima zasjedanja ZAVNOBiH-a kao ravnopravni i konstitutivni. Ta činjenica svjedoči o višedesetljetnom kontinuitetu višenacionalnoga² karaktera BiH. Zasjedanja ZAVNOBiH-a kritičan su trenutak kada je BiH ustavno-normativno definirana kao zajednica političkih naroda, odnosno konstitutivnih političkih zajednica. Neposredno nakon Drugoga svjetskog rata vrijednosti konstitutivnosti i ravnopravnosti uokvirene su u Ustavu Narodne Republike Bosne i Hercegovine iz 1946. godine, a poslije toga prenesene su u sve naknadne ustave (1963. i 1974.). Međutim, u praktičnoj organizaciji države nisu ostvarene ustavne odredbe o konstitutivnosti i ravnopravnosti naroda.

**U socijalističkom razdoblju
proces prilagođavanja različitosti
usmjeravalo je vodstvo komunističke
partije koje je "pročišćavalo"
političke odluke, otvoreno nastojeći
amortizirati nacionalna pitanja kroz
jednopartijski sustav**

U socijalističkom razdoblju proces prilagođavanja različitosti usmjeravalo je vodstvo komunističke partije koje je "pročišćavalo" političke odluke, otvoreno nastojeći amortizirati

nacionalna pitanja kroz jednopartijski sustav. U tu je svrhu koristilo represivni aparat te netransparentno unutarpartijsko kadrovanje, koje je donekle uvažavalo nacionalni ključ. Socijalistički sustav nije imao sveobuhvatne, pouzdane i transparentne implementacijske mehanizme kojima bi se osiguralo pravno-političko ostvarenje norme konstitutivnosti naroda. Rušenjem ideološkog i legitimacijskog temelja krajem osamdesetih godina prošloga stoljeća otvoren je put demokratskomu nacionalnom predstavljanju, što je zahtijevalo institucionalni odgovor na novu političku realnost. Stoga je u srpnju 1990. provedena ustavna reforma kojom je BiH određena kao "demokratska i suverena država ravnopravnih građana, naroda Bosne i Hercegovine – Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda i narodnosti koji u njoj žive" (Parlamentarna skupština 2010), čime je iznova potvrđena kao višenacionalna državna zajednica.

Nakon referenduma održanog 29. veljače i 1. ožujka 1992. BiH je proglašena neovisnom državom, nakon čega je uslijedilo međunarodno priznanje, ali i zaoštavanje unutrašnjih odnosa, s obzirom na to da su tri nacionalne političke grupacije zacrtale posve različite ciljeve u pogledu statusa, strukture, unutrašnjeg ustroja i budućnosti BiH. Između pripreme prvih višestranačkih

**Današnji ustroj BiH izravan je rezultat
ratnoga nasilja. Mirovni sporazum
iz Daytona kompromisno je uredio
međunacionalne odnose te u velikoj
mjeri uvažio odnose vojnih snaga na
terenu**

izbora i početka rata učvrstile su se nacionalne političke opcije koje su, sukladno svojim projekcijama, tražile rješenja o statusu i viziji organiziranja BiH: (1) neovisnost države s nepromijenjenim ustrojem (muslimansko-bošnjačka); (2) ostanak zemlje u sastavu Jugoslavije ili etnifikacija dijelova teritorija BiH s perspektivom pridruživanja "krnjoj" Jugoslaviji (srpska); (3) promjena ustroja u skladu s činjenicom neovisnosti i aktualiziranim nacionalnim politikama (hrvatska).³

Nemogućnost usklađivanja suprotstavljenih nacionalnih opcija brzo je dovela do političkih i oružanih sukoba, što je imalo za posljedicu narušavanje društvenih odnosa i ugrožavanje demokratskih perspektiva BiH. Uvođenje višestranačja nije bilo potpomognuto uspostavljanjem održivoga demokratskog okvira i razvojem političke kulture, neophodne da bi se dogovorno, na miran i demokratski način, iznjedrio nov ustroj države po mjeri svih nacionalnih zajednica i građana. Umjesto toga današnji ustroj BiH izravan je rezultat ratnoga nasilja. Mirovni sporazum iz Daytona kompromisno je uredio međunacionalne odnose te u velikoj mjeri uvažio odnose vojnih snaga na terenu. Sva odstupanja od ratnih linija razgraničenja bila su rezultat određenih kompenzacija kojima se nastojalo udovoljiti zahtjevima nezadovoljnih strana u cilju postizanja konačnog kompromisa. Na

koncu, kada je postignuta ravnoteža interesa predstavnika nacionalnih zajednica i politika koje su one zastupale, stvorile su se i pretpostavke za potpisivanje sporazuma i pratećeg ustava koji je, paradoksalno, izvorno napisan na engleskom jeziku.⁴

BiH se kolokvijalno nazivala "Jugoslavijom u malom", čime se aludiralo na njezinu unutrašnju etničku i nacionalnu heterogenost, ali bez praktičnog i organizacijskog ostvarenja načela konstitutivnosti naroda

U BiH postoji manjak demokratskog kapaciteta na svim razinama vlasti, što je problem koji prati bosanskohercegovačko društvo i državu kroz cijelu modernu povijest. U socijalizmu se taj problem manifestirao kroz inherentnu protudemokratsku jednostranačku sustava i kruti ideološki okvir koji je onemogućavao razvoj pluralizma. U dejtonskoj BiH vidljiv je u ograničenosti državnog suvereniteta, koji nije u cijelosti povjeren konstitutivnim zajednicama i njihovim političkim predstavnicima, već tijelima međunarodne zajednice koja su bez međunarodno-pravnog legitimiteta. Zajedničko je obilježje obaju razdoblja neusklađenost ustavno-normativnog okvira i njegove praktične provedbe, što se može izraziti formulacijama "unitarna republika – pluralno višenacionalno društvo" i "dva entiteta – tri naroda".⁵

Premda su konstitutivnost i ravnopravnost naroda priznate na normativnoj razini, one se ni u jednom od ta dva sustava nisu ostvarile. Socijalistička Republika Bosna i Hercegovina imala je unitarno uređenje, ali se njegova kvaliteta i održivost ne mogu promatrati izvan okvira "pseudofederalne" Jugoslavije i tadašnjega ideološkog okvira. Istodobno, BiH se kolokvijalno nazivala "Jugoslavijom u malom", čime se aludiralo na njezinu unutrašnju etničku i nacionalnu heterogenost, ali bez praktičnog i organizacijskog ostvarenja načela konstitutivnosti naroda. Naime, tek u raspodjeli resursa i javnih funkcija koristile su se naznake konsocijacijskih rješenja, ali su se ona uvijek podređivala kriteriju partijske podobnosti, što je ostavljalo prostor za dominaciju jedne skupine. Na normativnoj razini višenacionalni karakter BiH iznova se potvrđivao izmjenama republičkog ustava tijekom socijalističkog razdoblja, u prijelazu s jednostranačkoga na višestranački politički sustav, kao i nakon prvih višestranačkih demokratskih izbora kojima je i praktično potvrđena višenacionalnost BiH.

Ubrzo nakon raspada Jugoslavije pokazalo se da uređenje BiH nije odgovaralo novim okolnostima stečene neovisnosti i etničke nacionalizacije. Nakon završetka rata stupio je na snagu dejtonski Ustav, koji je BiH definirao kao demokratsku i pravnu državu koja se sastoji od dvaju entiteta – Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Na taj se način modificirala njezina unutrašnja struktura, ali i trajno izmijenio njezin karakter s

obzirom na to da više nije bila unitarna, već složena država – asimetrična federacija entiteta i konstitutivnih naroda (Dejtonski sporazum 1995). Više od dvadeset godina nakon uspostave dejtonskog poretka i uz silan angažman međunarodne zajednice BiH je i dalje "nedovršena država"⁶ koja je međunarodno priznata, ali pati od ozbiljnog manjka unutrašnjega političkog konsenzusa.

Izvjesno je da povratak unitarizmu više nije moguć zbog toga što takva koncepcija ne odgovara društvenoj i političkoj realnosti, kao ni sadašnjim demografsko-političkim promjenama. Unitarističke postavke o konstituciji zajednice bile bi teško održive čak i da nije bilo rata i njegovih posljedica, s obzirom na to da su osnažile politike identiteta triju vodećih etničkih i nacionalnih političkih grupacija koje imaju međusobno suprotstavljene vizije uređenja države. Stoga je suvremenoj BiH potrebna nadogradnja u skladu s temeljnim konstitucionalnim vrijednostima, koje su još od Prvoga zasjedanja ZAVNOBiH-a obuhvaćene pojmom *konstitutivnosti naroda*⁷, kojemu je inherentno i određenje o *ravnopravnosti naroda*.

Uređenje BiH kao suvremene višenacionalne države ima mnogo izazova, ali je jedino čvrsto uporište dosljedno tumačenje i primjena temeljnih ustavnih načela, među kojima središnje mjesto zauzimaju načela o konstitutivnosti naroda i njihovoj ravnopravnosti. Koji bi model političkog ustrojstva predstavljao najprikladniji odgovor na povijesnu kategoriju konstitutivnosti bosanskohercegovačkih naroda? Ovdje ću kratko izložiti tezu

Više od dvadeset godina nakon uspostave dejtonskog poretka i uz silan angažman međunarodne zajednice BiH je i dalje "nedovršena država" koja je međunarodno priznata, ali pati od ozbiljnog manjka unutrašnjega političkog konsenzusa

dvojice uglednih teoretičara federalizma, M. Burgessa i F. V. Kalina, koji su primijetili da unutar različitih federalnih modela postoje određeni *unutrašnji društveni rascjepi* čija *konfiguracija* određuje odabir federalnoga dizajna države (nav. prema Nurieva 2011).⁸ Iz toga zapažanja slijedi da nije upitno je li federalizam kao model političkog uređenja uopće prikladan za bosanskohercegovačko društvo. Pravo je pitanje koji je njegov izvedbeni model optimalan za BiH kako bi se ostvarilo temeljno načelo konstitutivnosti naroda.

Zašto je federalizam dobro rješenje za Bosnu i Hercegovinu?

Federalizam je optimalan okvir za primjenu načela konstitutivnosti. On je sustav društvene i političke organizacije države koji podrazumijeva vertikalnu razdiobu vlasti između različitih

razina. Predstavlja oblik vladavine s visokim stupnjem decentralizacije i autonomije federalnih jedinica, u kojemu izvorni suverenitet pripada zajedničkoj državi i federalnim sastavnicama kojima je uskraćeno pravo na vanjsko samoodređenje.⁹ Suvremeni federalizam poprima različite empirijske oblike, zbog čega mnoge federacije pored općih koriste i svoja specifična rješenja, koja su drugdje neprimjenjiva u istovjetnom obliku. Razlog tomu je što se federalizam razvijao ne samo kao politički koncept već i kao odgovor na društvene zahtjeve, te je konstruiran kako bi se na dnevni red političkog odlučivanja mogli postavljati interesi i potrebe konstitutivnih jedinica i skupina. Federalizam se kao odgovor na društvene promjene tako-

Suvremeni federalizam poprima različite empirijske oblike, zbog čega mnoge federacije pored općih koriste i svoja specifična rješenja, koja su drugdje neprimjenjiva u istovjetnom obliku

đer morao mijenjati i razvijati, zbog čega danas nije moguće govoriti o jedinstvenoj teoriji federalizma, mada postoji više različitih definicija koje naglasak stavljaju na neke njegove specifične elemente.¹⁰ To obilježje federalizma smatram pozitivnim s obzirom na to da otvara prostor budućem razvoju "bosanskohercegovačkog federalizma", koji bi bio primjeren odgovor na višenacionalni karakter BiH.

Zbog konceptualne rastezljivosti, fleksibilnosti, ali i složenosti federalnih sustava u usporedbi s unitarnim sustavima politološka teorija proizvela je veliki broj definicija federalizma, od kojih svaka stavlja naglasak na neku njegovu značajku. Jedna od najvažnijih definicija određuje ga kao sustav koji uključuje *zajedničko upravljanje* i *samoupravljanje* konstitutivnih jedinica, bilo da su u pitanju povijesne regije, kantoni, države, *länder*, skupine i sl. Ujedno je to najupotrebljivija i najuvjerljivija definicija koja ulazi u suštinu federalizma sintezom normativnih i praktičnih elemenata. Radi se o definiciji *federalizma* koju je dao ugledni teoretičar Daniel Elazar: "Nakon što je sve rečeno i urađeno, federalizam uključuje kombinaciju samovladavine i zajedničke vladavine, uređenje u kojem dvije ili više skupina ili država smatraju nužnim i poželjnim živjeti zajedno unutar neke vrste ustavnog okvira koji omogućava stranama da sačuvaju svoje vlastite integritete uz istovremeno osiguranje mira i stabilnosti raspodjelom vlasti u onim sferama gdje je to potrebno" (Elazar 1987: 8). Lako je uočiti povezanost ključnih elemenata federalizma s konstitutivnim zajednicama u BiH. Naime, konstitutivni narodi imaju sve inherentne ustavne karakteristike federalnih sastavnica i stoga su legitimni akteri procesa federalizacije o kojemu govori Elazar.

Važan element definicije jest samovladavina (*self-rule*), koja predstavlja sposobnost samostalnog vladanja konstitutivne sastavnice na određenom teritoriju ili, ako je riječ o

neteritorijalnoj sastavnici, sposobnost raspolaganja institucijama i resursima koji su u funkciji dugoročna očuvanja skupine i njezina političkog statusa, kao i ravnopravnosti s drugim skupinama s kojima dijeli ravnopravan ustavni status. Zajednička vladavina (*shared rule*) predstavlja sposobnost sudjelovanja u vlasti koja je ista prema svim konstitutivnim segmentima. U Elazarovoj definiciji naziru se različite posljedice primjene načela "samovladavine" i "zajedničke vladavine" na teritorijalne jedinice i konstitutivne skupine, što on posebno ne razlaže, iako implicira mogućnost federiranja, kako teritorijalnih regija tako i skupina. Naime, opseg i dubina teritorijalne samovladavine određeni su unutrašnjim fizičkim granicama i ustavno definiranim nadležnostima, što nije jednostavno primjenjivo na konstitutivne skupine. Istina, identitetske skupine mogu federirati kroz teritorijalne aranžmane bilo normativno i/ili *de facto*.¹¹ Međutim, u situacijama kada se skupina ne poklapa s teritorijem, samoodlučivanje se mora ostvariti na alternativne načine – kroz institucionalno-proceduralne i normativne mehanizme koji će poticati politički identitet skupine i jačati njezin potencijal za izgradnju institucija važnih za očuvanje njezina političkog statusa u funkciji gospodarske, društvene i kulturne održivosti. Što se tiče načela *suodlučivanja*, koje se realizira kroz odgovarajuće institute zajedničke vladavine, važno je naglasiti da se ono, kada je u pitanju kapacitet skupine, afirmira mehanizmima osiguranja institucionalne ravnopravnosti, što u praksi često podrazumijeva paritetnu zastupljenost u institucijama u kojima se zajedničke odluke najčešće donose konsenzusom ili posebnim većinama.

Elazar definira *federaciju* kao vladavinu sačinjenu od više povezanih konstitutivnih sastavnica i snažne središnje vlade, pri čemu svaka sastavnica ima samostalne ovlasti prenesene narodnom voljom (Elazar 1987: 7). U primjeni te definicije na bosanskohercegovačku društvenu i političku stvarnost konstitutivni narodi nameću se kao ustavne sastavnice, dok su njihovi vođe zapravo ovlašteni predstavnici naroda. Elazar tom definicijom, suprotno uvriježenomu mišljenju, daje federaciji integrativni potencijal jer implicira uzajamnu ovisnost federalnih jedinica,

Lako je uočiti povezanost ključnih elemenata federalizma s konstitutivnim zajednicama u BiH. Naime, konstitutivni narodi imaju sve inherentne ustavne karakteristike federalnih sastavnica i stoga su legitimni akteri procesa federalizacije o kojemu govori Elazar

ali i njihovu povezanost s građanima. To je ujedno važno uporište demokracije, transparentnosti, vladavine zakona i dobrog upravljanja, ali i pozitivna pouka za unapređenje bosanskohercegovačkoga modela federacije naroda.

Jasno je da Elazarova definicija federalizma ima izražene vrijednosne konotacije, dok federaciju praktično opisuje kao oblik vladavine zasnovan na određenju statusa i pravila interakcije

**Valja istaknuti da su mir i
stabilnost strateški interesi
bosanskohercegovačkih naroda,
građana, kao i same BiH, a na
perspektive njihova ostvarenja
jasno upozoravaju teorija i praksa
komparativnog federalizma**

između federalnih sastavnica (skupina i/ili teritorija) i središnje razine vlasti. Eksplicitno razlikovanje federalizma i federacije postavlja i Michael Burgess: "Razlika između federalizma i federacije je ta da prvi znači preporuku ili aktivnu promociju potpore federaciji dok potonja predstavlja određenu vrstu države, prepoznatljiv organizacijski oblik ili institucionalnu činjenicu čija je osnovna svrha omogućiti konstitutivnim jedinicama sudjelovanje u procedurama donošenja odluka središnjih vlasti na bazi ustavnog utemeljenja" (Burgess 2006: 2–3). U tome bi smislu federalizam u BiH morao biti proces čije je temeljno polazište konstitutivnost odnosno ravnopravnost naroda, a federacija oblik vladavine nastao iz bosanskohercegovačkog federalizma, tj. procesa federalizacije.

Zaključak: neke prednosti suvremenog federalizma za BiH

Suvremeni federalizam nije samo pitanje teritorijalne organizacije i odnosa između različitih razina vlasti. Prednost federalnog uređenja počiva na koncepciji policentričnoga ustavnog poretka koji ima prednosti u odnosu na unitarno-centralizirane ili konfederalne političke sustave. Naime, centralizirani sustavi povijesno su se pokazali nedoraslima složenim izazovima suvremenog upravljanja glede učinkovitosti i pristupačnosti građanima, ali i spram temeljnih demokratskih načela kao što su supsidijarnost i uključenost, dok su konfederalni aranžmani praktički iščezli s političke karte svijeta. Na početku svojega razvoja federalizam se smatrao slabim i tranzicijskim oblikom vlasti koji je bio prepreka nacionalnoj homogenizaciji i jedinstvu. Suprotno tomu, Michael Burgess ističe da su federalizam i federacija koncepti koji se koriste za razumijevanje "svojevoljnog organiziranja i reorganiziranja naroda koji bi živjeli jedni uz druge u mirnome susjedskom udruživanju (i) organizacije međuljudskih odnosa s ciljem postizanja blagostanja" (Burgess 2006: 2–3). Imajući to u vidu, valja istaknuti da su mir i stabilnost strateški interesi bosanskohercegovačkih naroda, građana, kao i same BiH, a na perspektive njihova ostvarenja jasno upozoravaju teorija i praksa komparativnog federalizma.

Najveća prednost federalizma sastoji se u tome što uvažava i postavlja na dnevni red političkog odlučivanja pluralističke društvene interese te uspostavlja horizontalni društveni model koji uvažava zahtjeve povijesnih skupina i teritorija kao priznatih ustavnih kategorija, ujednačavajući njihove pozicije u okvirima zajedničke koncepcije pravičnosti. Temeljno je načelo federalizma *decentralizacija*, koja za razliku od unitarnih modela podrazumijeva postojanje više zasebnih i ravnopravnih centara koji uspostavljaju jedinstven institucionalno-pravni okvir zajedničkog djelovanja. Stoga valja imati na umu da se federalizam razlikuje i od obične decentralizacije, koja pretpostavlja postojanje jedinstvenoga centra vlasti koji prenosi svoje ovlasti na niže administrativne razine (Ostrom 1989: 19). Iz te perspektive zvuči neprimodno govoriti o centralizaciji ili decentralizaciji federalnih sustava, mada su u praksi ključni unutrašnji centripetalni i centrifugalni procesi.¹² Iz toga se može izvući zaključak da su procesi centralizacije i decentralizacije u BiH bespredmetni dok god se ne potvrde svi centri unutar njezine policentrične strukture, što znači utvrđivanje načina organizacije države. Ostaje otvoreno jesu li to u konačnici predstavnička tijela konstitutivnih naroda, središta entiteta ili, pak, kombinacija neteritorijalnih i teritorijalnih ustrojstvenih elemenata. Za BiH višenacionalni federalizam predstavlja realan okvir, a višenacionalna federacija poželjnu budućnost s perspektivom ostvarenja pune statusne konstitutivnosti, odnosno horizontalne i institucionalne ravnopravnosti svih njezinih konstitutivnih naroda.

Bilješke

- 1 Valja istaknuti da se prema popisu stanovništva iz 1991. čak 5,5 posto građana BiH izjasnilo Jugoslavenima.
- 2 Taj se izraz s pravom može upotrijebiti za BiH i njezine konstitutivne narode jer se na taj način apostrofira njihova ravnopravnost. Zanimljivo je spomenuti da je taj izraz i u službenom nazivu jedne latinoameričke države – Višenacionalna Država Bolivija.
- 3 Relevantnost tih općih ciljeva triju nacionalnih politika u BiH od rata do danas nije izgubila na značaju, što je vidljivo u javnom i medijskom diskursu nacionalnih elita.
- 4 Ta je činjenica uzrok brojnih problema koji se proizašli iz prevoditeljskog tumačenja pojedinih ambivalentnih, nedorečenih ili posve nejasnih odredbi.
- 5 "Premda su u ustavno-pravnoj teoriji sva tri konstitutivna naroda jednakopravna i konstitutivna na cjelokupnom teritoriju BiH, u društveno-političkoj praksi Republika Srpska funkcionira kao srpski entitet, a Federacija BiH sve više kao bošnjačko-bosanski entitet. U takvoj konstelaciji jasno je da su Hrvati u nepovoljnijem položaju od druga dva naroda, te da konstitutivnost naroda nije efektuirana tj. da kao ustavna kategorija nije prevedena u društveno-političku stvarnost" (Vukoja 2013).
- 6 Sintagma je iskorištena i kao prigodan naziv za publikaciju Zaklade Friedrich Ebert, *Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine* (Nešković 2013: 45).
- 7 Konstitutivnost u politološkom smislu implicira određeni stupanj autonomnosti, iz koje proizlazi sposobnost konstitutivnog subjekta za samoodlučivanjem i samostalnim

djelovanjem u svim oblastima relevantnima za očuvanje njegove konstitutivnosti. Izraz se odnosi i na suodlučivanje na ravnopravnim osnovama s drugim konstitutivnim subjektima u pitanjima koja su od zajedničkog interesa. Konstitutivan je onaj "koji čini sastavni dio neke cjeline, na kojem se nešto zasniva, temeljan", dok se sintagma konstitutivni narod u ustavno-pravnom smislu definira kao "pravna formulacija koja znači da jedan ili više naroda tvore neku državu".

- 8 U osvrtu na Veliku Britaniju i Francusku Kalina u prvi plan stavlja povijesne i sociokulturne čimbenike kako bi pokazao da je formiranje apsolutističke monarhije bilo pretpostavka razvoja jakoga unitarnog sustava, dok je u Njemačkoj regionalni separatizam povijesno utjecao na razvoj federalnih odnosa (v. Nurieva 2011: 1).
- 9 To je jedna od ključnih razlika između federacije i konfederacije.
- 10 U tom smislu jedan od vodećih teoretičara federalizma, Carl J. Friedrich, primjećuje da su "proučavanja društvenih struktura u odnosu spram federalizma doprinijela boljem razumijevanju dinamične naravi federalnog poretka, odnosno da federalni sustav promatramo kao predmet kontinuiranih promjena, a ne kao statički dizajn" (Friedrich 1968: 54).
- 11 Tako u BiH, unatoč odluci Ustavnog suda o konstitutivnosti naroda na cijelome teritoriju, Republika Srpska figurira kao entitet srpskoga naroda, a Federacija kao entitet u kojemu se bošnjački narod sve više nameće kao većinski, a hrvatski kao manjinski. Za šire pojašnjenje v. Banović i Gavrić (2010).
- 12 Centrifugalne tendencije najčešće pokreću veće, snažnije federalne sastavnice, koje često procese centralizacije tumače kao način integracije društva i države. Te tendencije mogu doći i iz birokratsko-političkog miljea u federalnim državama koje imaju dovoljno razvijene federalne institucije s većim brojem vlastitih i dijeljenih ovlasti, te kao takve imaju na raspolaganju poluge odlučivanja koje se reflektiraju i na

niže razine, a kao argument najčešće koriste gospodarski razvoj. S druge strane, centripetalne tendencije obično su reakcija na centrifugalno-centralizacijska kretanja, a potiču ih gospodarski slabije federalne jedinice s malobrojnijom populacijom, dok je argument koji najčešće koriste kulturološke prirode, u vidu zahtjeva za očuvanjem jezika, tradicije, običaja, kulture i sl.

Literatura

- Banović, D. i Gavrić, S. (2010). Ustavna reforma u Bosni i Hercegovini. *Politička misao*. 47 (2): 159–180.
- Burgess, M. (2006). *Comparative Federalism: Theory and Practice*. London: Routledge.
- Dejtonski sporazum (1995). *Ustav Bosne i Hercegovine*. [https://www.parlament.ba/istorija/default.aspx?id=27869&langTag=bs-BA&pril=b_pristupljeno 30. rujna 2014.\)](https://www.parlament.ba/istorija/default.aspx?id=27869&langTag=bs-BA&pril=b_pristupljeno 30. rujna 2014.)
- Elazar, J. D. (1987). *Exploring federalism*. Birmingham: University of Alabama Press.
- Friedrich, C. (1968). *Trends of Federalism in Theory and Practice*. New York: Praeger.
- Nešković R. (2013). *Nedovršena država: politički sistem Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Fridrich Ebert Stiftung.
- Nurieva, E. (2010). *The Application of Arendt Lijphart's Checklist of Conditions for the Success of Federalism to the Russian Federation*. Fribourg: Institute of Federalism.
- Ostrom, V. (1989). *Politička teorija složene republike*. Zagreb: Informator.
- Parlamentarna skupština (2010). *Parlamentarna skupština BiH*. [https://www.parlament.ba/istorija/default.aspx?id=27869&langTag=bs-BA&pril=b_pristupljeno 30. rujna 2014.\)](https://www.parlament.ba/istorija/default.aspx?id=27869&langTag=bs-BA&pril=b_pristupljeno 30. rujna 2014.)
- Vukoja, I. (2013). Primjeri ne-konstitutivnosti i ne-jednakopravnosti Hrvata u Federaciji BiH. *Status*. (16): 92–106. ■